

Koncepce bakalářského distančního studia příloha k akreditačním materiálům AK MŠMT ČR

Na Ekonomicko-správní fakultě Masarykovy univerzity v Brně (ESF MU) je v rámci diplomových kombinovaných studijních programů (bakalářských a navazujících magisterských) používána distanční metoda vzdělávání založená na e-learningové podpoře studia v prostředí Informačního systému univerzity (IS MU) a LMS „Studium On-Line“ (SOL). Je uplatněna jednotná vzdělávací distanční metoda, která je ve stávajícím learning management system (LMS) zkušebně aplikována od roku 2002 a v pilotní verzi ověřena v kursech celoživotního vzdělávání. Vzhledem k tomu, že po mnohaleté zkušenosti dospěla Ekonomicko-správní fakulta na personální, metodickou, technickou a administrativní úroveň, která umožňuje zavedení zcela distančního vysokoškolského studia srovnatelného s nejvyššími evropskými standardy, rozhodlo se vedení fakulty požádat o změnu akreditace stávajících bakalářských studijních programů v kombinované formě na formu distanční. Návrh akreditace bakalářských studijních programů v distanční formě vychází z **několika zásad a principů**:

1.

Základní principy vzdělávání v distanční formě na ESF MU

Bakalářské distanční studium (BDS) na ESF MU je koncipováno jako moderní **distanční studium** s určitým podílem prezenční výuky (tutoriálů) na základě metodologie, která je na fakultě dlouhodobě rozvíjena a v pilotní verzi ověřována v rámci kombinovaných studijních programů a celoživotního vzdělávání.

Distanční studijní programy jsou koncipovány jako **komplexní systém**, kde všechny předměty jsou vyučovány **jednotnou metodikou a podporovány jednotným výukovým a administrativním systémem**. Vlastní distanční metoda vzdělávání je navázána na systém administrativní, logistické a technologické podpory. Využití nových informačních a komunikačních technologií a multimediálních prostředků (v současné době považovaných za nezbytnou součást distančního vzdělávání) je podřízeno základní filozofii a didaktickému principu, který spočívá v přístupu fakulty ke studujícím, ve způsobu tvorby studijních opor a v jejich aplikaci ve vzdělávacím procesu. Klíčovým prvkem celé koncepce distančního studia na fakultě bylo vytvoření univerzálního systému, do nějž byly zařazeny všechny předměty všech studijních oborů. Tedy nikoli nahodilá aplikace distanční výuky ve vybraných předmětech, ale plošné uplatnění jednotné metodiky s tím, že tato je postupně v jednotlivých krocích zdokonalována a rozšiřována o nové aplikace.

Koncepce distančního studia na Ekonomicko-správní fakultě MU je založena na několika základních principech:

- studenti získávají nové poznatky převážně samostudiem;
- prezenční konzultace (tutoriály) jsou zaměřeny na motivaci studujících, poskytnutí návodu ke studiu, překonání aktuálních problémů, diskusi nad domácími pracemi a přednášením vybraných klíčových témat;
- osobní kontakty studentů s fakultou jsou omezeny na tutoriály, ale současně je maximalizována jejich individuální podpora;
- samostudium je založeno na využití specifických distančních studijních opor (DSO), autokorekčních testů, domácích prací opravovaných tutorem (POT) a metodických průvodců studiem;
- studujícím jsou poskytovány související administrativní služby převážně distančně prostřednictvím administrativního serveru IS MU a SOL;
- vyučující v distanční formě jsou průběžně školeni a motivováni ke koncepční didaktické práci;
- kvalita vzdělávání je průběžně kontrolována vnitřním evaluačním systémem.

Takto koncipované vzdělávání je zaměřeno na samostatnou práci studenta – k této práci je ovšem systematicky a metodicky veden a výsledky jeho práce jsou průběžně ověřovány. Tempo (intenzitu) studia si však může individuálně přizpůsobit student sám, není odkázán na vyčerpávající víkendové bloky přednášek a má tak možnost každý problém nastudovat, pochopit a správnost si vyzkoušet na konkrétních příkladech a aplikacích. Student není vázán ani fixním seznamem předmětů vyučovaných v jednotlivých semestrech a má tak možnost volby studijní zátěže podle svých momentálních možností a schopností. Takto fungující systém vzdělávání rozvíjí rovnoměrně nejen vědomosti a znalosti, ale i schopnosti tyto poznatky aplikovat a samostatně s nimi pracovat.

2.

Metodika a technologie

Studium v BDS je podporováno **univerzitním e-learningovým systémem (LMS)**: v současné době kombinací administrativních a e-learningových aplikací LMS IS MU a LMS Studium On-Line. E-learningová platforma na

Ekonomicko-správní fakultě vznikala pět let a byla vyvíjena interními pracovníky fakulty za podpory českých i evropských grantových projektů, jejichž nositelem byla fakulta resp. univerzita:

- 2001 - Fond rozvoje vysokých škol MŠMT ČR: „Modelový multimediální učební materiál pro programy distančního vzdělávání“
- 2002-2004 - EU Socrates – Grundtvig: „New confidence in e-learning“
- 2002-2004 - EU Socrates – Grundtvig: „EPLLA“
- 2003 - Transformační a rozvojový program MŠMT ČR: „Rozvoj e-learningu na Ekonomicko správní fakultě MU“
- 2004 - Transformační a rozvojový program MŠMT ČR: „IT a multimediální podpora výuky“
- 2005 - Transformační a rozvojový program MŠMT ČR: „E-learning na MU: Multimediální a IT podpora všech forem výuky na MU v Brně“

3.

Distanční studijní opory

Distanční studijní opory (DSO) jsou klíčovým prvkem koncepce BDS, neboť tvoří vlastní odbornou náplň vzdělávání. Na základě převzatých zkušeností byla přijata koncepce nejen elektronických, ale i plnohodnotných tištěných publikací s přímou vazbou na interaktivní podporu prostřednictvím LMS. Tvorba distančních studijních opor pro jednotlivé předměty byla zahájena v roce 2001, v roce 2002 byla tvorba DSO systémově stabilizována: na fakultě vzniklo DTP studio s profesionálními parametry vybavené adekvátní technikou i softwarem, byl zakoupen produkt FrameMaker® firmy Adobe, na jehož bázi byla vytvořena základní šablona pro distanční texty. Do procesu tvorby DSO byl zapojen také institut kritických čtenářů; kritičtí čtenáři představují fiktivní studenty a korektory v jedné osobě a napomáhali autorům jednotlivých DSO zpracovat z hlediska distančního vzdělávání efektivní text. DSO byly postupně distribuovány a nasazeny do výuky v pilotní verzi a po prověření ve výuce, zapracování připomínek kritických čtenářů, metodické oponentuře, odborné recenzi a jazykové korektuře byly vydány tiskem jako standardní publikace a současně jsou zpřístupněny v elektronické podobě v LMS „Studium On-Line“. Všechny DSO jsou ve volném prodeji v elektronickém „Knihkupectví“ a prodejnách vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. Podle povahy předmětu obsahují DSO také CD-ROM s textovými nebo programovými aplikacemi, s nimiž studenti pracují podle pokynů v textu.

Distanční studijní opory jsou specifickými studijními texty koncipovanými tak, aby studenti mohli s jejich pomocí a s podporou „Studia On-Line“ samostatně během semestru studovat danou látku, zpracovávat úkoly, testy a procvičovat nabyté znalosti. Kromě odborného textu, který je strukturován podle podrobně rozepsaného časového harmonogramu, obsahují DSO návod ke studiu, motivační prvky, příklady, odkazy na další zdroje a kontrolní otázky. Součástí DSO jsou také zadání prací opravovaných tutorem (POT).

4.

Learning management system „Studium On-Line“

Standardizovaný systém distančního vzdělávání je založen na distančních studijních oporách, interaktivní podpoře samostudia, komunikaci, správě a administrativě studia, záznamech i on-line přenosech tutoriálů a videokonferencích. Byla zvolena koncepce vlastního LMS systému „Studium On-Line“, neboť žádná z komerčních aplikací nevyhovuje základnímu požadavku ekonomicky efektivního provozu a především kompatibility s Informačním systémem univerzity. Podstatným důvodem pro vlastní tvorbu byla také vysoká cena komerčních aplikací a jejich rigidita.

Internetová platforma LMS „Studium On-Line“ slouží současným studentům a účastníkům CŽV, zájemcům o studium, vyučujícím, administrátorům i správcům práv. Celá prezentace se skládá ze dvou stěžejních částí. První z nich je veřejně přístupná část, která slouží pro zveřejňování informací pro současné účastníky vzdělávání (studijní řady, aktuality, informace o důležitých termínech, otázky a odpovědi, formuláře pro vyřizování administrativní agendy, atd.) a pro zájemce o studium (přehled studijních programů, informace o přijímacím řízení, kontaktní údaje, atd.). Internetové stránky jsou rozděleny do čtyř částí: 1) Informace pro... zájemce o studium, současné studenty, ...; 2) Informace o... studijních programech, vzdělávacích kurzech,...; 3) „Knihkupectví“ a 4) „Studium On-Line“. Jednotlivé bloky poskytují vždy ucelené informace o dané oblasti a obsahují případné další důležité odkazy s přímou vazbou na IS MU. Zájemce o studium v určitém programu zde získá veškeré informace o obsahu, formě, struktuře a ceně studia, včetně anotací jednotlivých předmětů a osobních prezentací vyučujících, dále informace o ubytování během tutoriálů s možností rezervace a nakonec zde (v IS MU) může i podat elektronickou přihlášku ke studiu.

Druhou součástí je vlastní learning management system (LMS) „Studium On-Line“. Jedná se o komplexní LMS správy předmětů, uživatelů, interaktivních dokumentů a testů. „Studium On-Line“ se skládá ze serverové části a klientské části. Serverová část, od roku 2004 běžící na samostatném serveru v pilotním provozu, zajišťuje vlastní správu a uchování dokumentů, autorizaci jednotlivých uživatelů a přidělování přístupových práv do jednotlivých předmětů. Klientská část je přístupna uživatelům pomocí webového prohlížeče. Vstup do klientské části systému je zabezpečen uživatelským jménem a heslem. Každému ze studentů se po přihlášení zobrazí jím zapsané předměty a jsou mu přístupné všechny materiály a informace v nich obsažené. Jednotlivé dokumenty, kterých je v současné době cca 1 500, jsou uloženy v několika formátech, aby bylo zajištěno, že každý z uživatelů, bez ohledu na operační systém, který používá, bude moci s dokumenty pracovat.

Pro každý předmět je v LMS „Studium On-Line“ zavedena zvláštní stránka, na níž se zobrazují aktuální informace vztahující se k předmětu a z níž vede odkaz na administrativní stránku předmětu v IS MU. Dále je zde umístěna informace o tutorovi předmětu, jeho adresa pro komunikaci a odkaz na jeho osobní stránku. Nejdůležitější součástí stránky předmětu je složka se studijním balíčkem, obsahující studijní materiály (distanční studijní opory - DSO),

aktualizované údaje pro tištěné verze DSO, sylaby přednášek a tutoriálů, odpovědi na nejčastější dotazy studentů, doplňující studijní materiály, aktuální zadání domácích prací (POT) s aplikací pro jejich elektronické odevzdávání a evidenci, metodické průvodce studiem, atd. Složka s autokorekčními testy motivuje studenta k průběžnému studiu a tutorovi současně dává základní přehled o studentových aktivitách. Součástí stránky předmětu je také složka pro distribuci dokumentů, tj. zejména pro odevzdávky POTů v elektronické formě a zpětná hodnocení. V současné době je dokončována aplikace on-line videokonferenčních přenosů tutoriálů a jejich videoarchiv. Studenti tak budou mít kdykoli přístup k videozáznamu všech přednášek a tutoriálů a budou moci v případě své nepřítomnosti v budově školy sledovat právě probíhající přednášku. V případě univerzitních školících center zapojených do intranetové sítě budou moci studenti s vyučujícím také on-line diskutovat prostřednictvím videokonferenčního přenosu (tento způsob komunikace byl již v roce 2005 úspěšně testován mezi posluchařkami v budově fakulty v Brně a Univerzitním centrem v Telči).

LMS „Studium On-Line“ také obsahuje veškerou studijní agendu a administrativu a v návaznosti na IS MU zajišťuje studentům možnost odkudkoli po síti zjišťovat např. volné termíny zkoušek, na zkoušky se přihlašovat a odhlášovat se z nich, omlouvat se z neúčastí, sledovat dosažené výsledky, sledovat svůj individuální rozvrh hodin, zapisovat si předměty, podávat žádosti související se studiem atd. Současně je každý všední den od 8.00 do 18.00 hodin účastníkům k dispozici servis po telefonu i po e-mailu pro řešení všech problémů, jak studijních, administrativních, tak i technických.

Díky jednotnému systému a propojení aplikací administrativních a vzdělávacích se výrazně snižují nároky na administrativu spojenou s vedením matriky studentů a kontrolou jejich studia. Administrátoři jednotlivých studijních programů mohou kdykoli průběžně sledovat a zpracovávat kompletní studijní agendu. Tutoři mají vždy aktuální přehled o svých studijních skupinách, o obsazenosti termínů zkoušek, o jejich výsledcích, atd. Díky zabezpečenému autentizovanému přístupu do IS MU i LMS „Studium On-Line“ bylo možné zrušit standardní indexy a evidenci studia ponechat pouze v elektronické podobě. Studující místo indexu obdrží identifikační magnetickou kartu s fotografií (zobrazuje se i na osobních stránkách IS MU) a s čárovým kódem, která slouží i ke vstupu do zabezpečených částí budovy, identifikaci v knihovnách, platbách v rámci fakulty, IT identifikaci, apod.

5. Časový plán studia

Bakalářské distanční studium je koncipováno **vzorově jako šestisemestrální** s tím, že Studijní a zkušební řád bakalářských a magisterských studijních programů Masarykovy univerzity (SZŘ MU) umožňuje skutečnou délku studia založenou na kreditovém systému individuálně zkrátit nebo prodloužit.

Všechny předměty zařazené do BDS jsou ekvivalentem prezenčního studia a mají shodnou dotaci ECTS. Pro každý předmět je stanoven specifický harmonogram studia, který obsahuje rozvržení jednotlivých studijních aktivit během semestru. Dále je stanoven počet hodin pro jednotlivé aktivity: prezenční tutoriály, samostudium, příprava na autokorekční testy, zpracování POTů. Celková studijní zátěž jednotlivého předmětu je adekvátní možnostem samostudia a potřebám prezenčních konzultací. Rozsah prezenční výuky jednotlivých předmětů je obecně stanoven na 4 až 12 hodin prezenčních tutoriálů za semestr. Konkrétní hodinová dotace tutoriálů jednotlivých předmětů byla stanovena fakultní akreditační komisí na základě požadavků a zkušeností garantů předmětů.

6. Institucionální a personální zajištění a školení pedagogických pracovníků

Na Ekonomicko-správní fakultě je zřízeno samostatné Centrum distančního a celoživotního vzdělávání (viz www.econ.muni.cz/cdcv), které administrativně, logisticky, technologicky a metodicky podporuje vývoj e-learningových aplikací a distančních studijních opor, vlastní vzdělávací proces a jednotlivé pedagogy, napomáhá studentům vypořádat se s novými vzdělávacími technologiemi. Pracovníci studijního oddělení fakulty a Centra distančního a celoživotního vzdělávání prošli školením pro administrátory a tutorů distančního vzdělávání pořádaného Národním centrem distančního vzdělávání při CSVŠ a Centrem dalšího vzdělávání UP v Olomouci. Vyučující a autoři studijních textů prošli školením pořádaným na fakultě Českou asociací distančního univerzitního vzdělávání (ČADUV). Fakulta vyškolila zvláštní tým metodiků – akademických pracovníků, kteří na principu peer-review průběžně hodnotí práci vyučujících a autorů v jednotlivých předmětech a zpracovávají metodické posudky na DSO. Fakulta ve vlastní režii každoročně pořádá školení všech pedagogických pracovníků zapojených do výuky v kombinovaných a distančních studijních programech.

8. Evaluace a kontrola kvality

Fakulta vyvinula vlastní vnitřní evaluační systém pro kontrolu permanentního dodržování standardů distančního vzdělávání a průběžné zvyšování kvality pedagogické práce. Kontrola kvality se vztahuje na činnosti vyučujícího (tutora), zkoušejícího (examinátora) a autora studijních textů; je založena na čtyřech pilířích:

1. studentská anketa
2. administrativní kontrola
3. hospitace
4. peer-review

Studentská anketa a administrativní kontrola probíhají permanentně a jsou průběžně vyhodnocovány. Na základě jejich výsledků jsou vytipovány problémové předměty, v nichž je potom provedena hospitace a předmět je zařazen k hodnocení peer-review.

Studentská anketa má formu (i) standardní **ankety v rámci LMS IS MU** a (ii) **doplňkové ankety** pořádané CDCV ve spolupráci s SVI na specifická témata distančního vzdělávání. V anketách studenti hodnotí průběh výuky v jednotlivých předmětech i souhrnně, přístup vyučujících, dostupnost a vhodnost literatury, atd. Ankety jsou vyhodnocovány průběžně a slouží zejména k vytipování dlouhodobějších problémů. Administrativní kontrola zjišťuje **dodržování formální metodiky** distanční výuky během semestru ze strany vyučujících a garantů předmětů. Kontrola je založena na automatismu a formálním administrativním ověřování plnění povinností učitele v rámci LMS Studium On-Line. Hospitace na tutoriálech provádí proděkan pro studium a vedoucí příslušné garantující katedry. Hospitace jsou zpravidla konány v předmětech, které jsou na základě studentské ankety a administrativní kontroly vytipovány jako problémové. Smyslem hospitace je individuálně posoudit metodické vedení tutoriálů a upozornit tutora na slabá místa. Vytvořené studijní texty budou průběžně hodnoceny (oponovány) tříčlennými hodnotitelskými týmy složenými z učitelů fakulty nebo externích spolupracovníků (peer-review). Cílem je, aby studijní zátěž jednotlivých předmětů se pohybovala v určité relaci a odpovídala standardu fakulty. Hodnotitelský tým zpracuje posudek podle standardizované strukturované metodiky zejména s ohledem na vlastní zkušenosti s výukou v kombinovaném a distančním studiu.

9.

Ukázka fungování distančního studia v praxi

V příloze (CD-ROM) a na webových stránkách LMS Studium On-Line <http://www.econ.muni.cz/cdcv/pavouk/info0studon.html> je v power-pointové prezentaci přehledně ukázáno, jakým způsobem studenti a vyučující pracují v distančních studijních programech s aplikací LMS IS MU a LMS Studium On-Line. Vstup do skutečné aplikace je jako fiktivnímu studentu umožněn přes internetové stránky Ekonomicko správní fakulty <http://www.econ.muni.cz> přes rychlý odkaz na „Studium On-Line“ nebo přímo na <https://online.econ.muni.cz/>. Přístup do systému je plnohodnotný studentskému přístupu, tzn. veškeré prvky jsou plně aktivní. Pro jednotlivé obory se zadává:

Obor	Přístupové jméno (Login)	Heslo

Zpracoval:
 Ing. Martin Kvizda, Ph.D.
 proděkan pro kombinované studium a celoživotní vzdělávání
 ESF MU